

РЕЦЕНЗІЇ. ОГЛЯДИ. АНОТАЦІЇ

Віктор Довбня

●

ФІЛОСОФСЬКІ І РЕЛІГІЙНІ ТРАДИЦІЇ ЧЕРНІГОВО-СІВЕРЩИНИ

(Рецензія на книгу С. Машенка “Любов до мудрості і віра.
Вибрані статті з історії вітчизняної філософії та релігії”. –
Чернігів: РВК “Деснянська правда”, 2006. – 176 с. Тираж 500 прим.)

Насамперед варто сказати, що написати відгук на таку багатоаспектну й водночас індивідуально-пристрастну книгу, як анонсована праця Станіслава Трифоновича Машенка, завдання не з легких. Тим більше, що знаєш автора не один десяток років. Безперечно, компліментарний відгук був би цілком очікуваним, але в науковому світі є непогана традиція про роботи колег говорити виважено. Тому спробуємо оцінити роботу всебічно, передусім, з точки зору актуальності методів дослідження джерельної бази, застосованих автором.

Нині ми стаємо свідками поступового заповнення певного вакууму в галузі фундаментальних досліджень історико-філософської думки Чернігово-Сіверщини, який утворився наприкінці ХХ століття. Піонером у цій справі слід вважати доктора філософських наук, професора Володимира Ісаковича Шевченка, котрий наприкінці минулого століття опублікував свою працю “Нарис філософської думки Чернігово-Сіверщини ХІ – початку ХVІІІ ст.”. Під його науковим керівництвом ряд аспірантів і здобувачів, у тому числі й автор даної рецензії, наприкінці ХХ початку ХХІ століть написав й захистив кандидатські дисертації, присвячені різним аспектам філософської думки Чернігово-Сіверщини.

Проте й сьогодні поява ґрунтовних досліджень з історії філософії Чернігово-Сіверщини залишається помітним явищем науково-теоретичного життя філософської спільноти. Тому вихід книжки С. Машенка, поза будь-яким сумнівом, не міг не привернути до себе уваги. Інтерес до цього дослідження посилюється й самою постаттю автора. С. Машенко – відомий в Україні вчений і педагог, автор більш ніж 75 наукових праць, серед яких виділимо “Віруючий у баптистській громаді”, “Основні проблеми в історії української філософії”, “Українські мислителі ХVІІ-ХVІІІ ст. на Чернігово-Сіверщині”, “Філософські обрії Олександра Довженка”, “Філософський світ Миколи Маркова”, лауреат обласної премії ім. М. М. Коцюбинського за 2005 рік у номінації “Народознавство”.

Як бачимо, коло наукових інтересів С. Машенка охоплює дослідження світоглядно-філософських поглядів мислителів, діячів науки та мистецтва, доля яких пов’язана, передусім, із Чернігово-Сіверським краєм, проблем взаємозв’язку релігії та культури на прикладі діяльності релігійних конфесій на Придесенні тощо. Багаторічна робота доцентом на кафедрі філософії та культурології Чернігівського державного педагогічного університету ім. Т. Г. Шевченка (з 1973 року), неабиякий досвід викладацької діяльності суттєво підвищують інтерес до запропонованого автором бачення проблеми, шляхів її розв’язання через відношення: людина – світ, людина – нація, людина – Бог. Відштовхуючись від світоглядних проблем філософської думки

Чернігово-Сіверщини, автор робить спробу піднятися до розробки проблем філософії духовності взагалі і української зокрема.

Рецензована книга складається з двох частин, але її проблемне поле значно ширше. Основну увагу дослідник приділяє заповненню окремих прогалів у вивченні філософських і релігійних змагань на Чернігово-Сіверській землі. Такий підхід надзвичайно важливий, оскільки нинішня складна соціокультурна ситуація в Україні поставила на порядок денний вимогу дати чіткі відповіді на питання про наше історичне коріння, життєві колізії минувшини, про час, коли формувалися підвалини вітчизняної духовності. Автор з усією відвертістю формулює запитання, що постали в процесі становлення самостійної Української держави: хто ми? З якого коріння виростили? У чому наша самобутність? Яке місце займав наш народ серед інших в історії людства? А отже, на що ми можемо претендувати в майбутньому і як досягти для себе й наступних поколінь гідного життя? Ви рішення вказаних проблем неможливе без всебічного дослідження любу мудрості наших попередників, яке знайшло концентрований вияв у філософській думці та релігійній вірі.

Структурний підхід до дослідження центральної проблеми збірника доповнюється історико-філософським. Підкреслимо, що це цілком необхідно, адже мова йде про дослідження історії вітчизняної філософської думки, в якій автор намагається знайти теоретичне світоглядне виявлення рис українського менталітету, загальнонаціональні прагнення пошуку шляху з темряви до світла тощо. У цьому зв'язку імпонує ерудованість автора, тобто знання не просто літератури питання, а саме блискуча обізнаність в історії дослідження проблеми. Тут, безумовно, має місце благотворний вплив історико-філософської освіти С. Мащенко (вищу освіту здобув на історико-філософському факультеті Київського державного університету імені Тараса Шевченка). Інакше чи була б така увага до робіт вітчизняних мислителів минулих епох? Л. Баранович, О. Бучинський-Яскольд, Д. Велланський, В. Винниченко, І. Галятівський, М. Гоголь, М. Грушевський, О. Довженко, Г. Кониський, М. Костомаров, П. Куліш, І. Максимович, М. Марков, І. Орновський, А. Стаховський, К. Гранквіліон-Ставровецький, Д. Туптало (Д. Ростовський), І. Франко, П. Юркевич – перелік можна продовжувати, але нам і так зрозуміло: автор спирається на могутню вітчизняну традицію, обґрунтовує свої висновки відповідально, уникає легковажних і кон'юнктурних суджень, показує високий рівень фахової майстерності (закінчив аспірантуру філософського факультету Московського університету ім. М. В. Ломоносова).

У першій частині збірки “З історії вітчизняної філософії”, що складається з восьми нарисів, дослідник аргументовано аналізує світоглядно-філософські погляди Л. Барановича, І. Галятівського, Д. Туптала, І. Максимовича, А. Стаховського, які склали ядро Чернігівського літературно-філософського кола кінця XVII – початку XVIII століть і довгий час працювали на Чернігівщині. Предметом дослідження також є філософські погляди Г. Кониського, Д. Велланського, О. Довженка – уродженців Сіверського краю, доля яких закинула далеко за межі малої батьківщини, але, як цілком слушно зазначає С. Мащенко, вони ніколи не втрачали духовного зв'язку з нею, увібрали у свою особистість разом з молоком матері вічну любов до рідного краю.

Автор збірника зумів урахувати філософські новації антропології Чернігівського філософського кола, показавши, що вона, будучи гуманістично-кордоцентричною, вперше переходить до розробки питань життя пересічної людини. Досліднику вдалося розкрити екзистенціальні мотиви в розумінні людини у чернігівських мислителів, що проявляється в баченні ними ества антропосу в його внутрішній духовності, в душі-серці. Це дало підстави говорити про можливість самооновлення людини шляхом внутрішньої “сердечної” роботи щодо морального самовдосконалення. Здобутком чернігівських філософів учений вважає й раціональне розуміння суспільства як системи зв'язків між людьми.

Уперше автор представляє творчість М. Маркова – вихідця з російської землі, що здобув вищу освіту в Київській духовній академії, тому вплив українського світобачення й світосприйняття відчувається у всьому творчому доробку цього талановитого філософа-педагога, який наприкінці XIX століття впродовж десяти років очолював Чернігівську духовну семінарію. Загальною особливістю напрямку творчості М. Маркова, на думку С. Мащенко, є те, що він по суті був одним з передвісників галузі знань, яка нині отримала назву філософії освіти. У творчій постаті М. Маркова дослідник

побачив оригінального мислителя, який неординарно поєднує філософські засади Київської школи філософії духовно-релігійного напрямку з елементами російської філософської думки “срібного віку” в культурі та традиціями українського світоглядного мислення.

Частина друга “Релігія і культура” містить п’ять історико-релігієзнавчих нарисів, у яких розкривається зв’язок релігії та культури. Вчений аналізує багатогранну творчість прусського емігранта А. Зерніка на українських землях, який, прийнявши православну віру, захищав її разом із чернігівськими богословами в XVII ст. Не залишає поза увагою С. Мащенко й проблеми взаємодії Чернігівської православної єпархії з рухом старообрядців, що проникли з Росії і вкоренилися на Придесенні протягом XVII-XIX ст., поширившись звідси на інші регіони України. Окремий нарис розкриває історію Чернігівської духовної семінарії як культурно-освітнього осередку не лише Чернігівщини, але й України.

Особливе місце у збірнику посідає аналіз світоглядно-філософських поглядів Олександра Довженка. Видатному українському кіномитцю, письменнику й мислителю загалом присвячено три нариси. Тим більший інтерес представляють статті про О. Довженка, оскільки автор рецензованого збірника теж народився, виріс і деякий час працював у містечку Сосниці, що на Чернігівщині, – батьківщині митця. С. Мащенко, маючи значний багаж знань з української філософської думки, зумів глибше побачити зв’язок із нею Довженкового світогляду, показати, що його витоки сягають глибин вітчизняного мислення й закорінені в підвалини національного менталітету.

Тепер про джерельну базу та методологічні засади розвідки С. Мащенко. Неодмінною передумовою наукового історико-філософського дослідження, як відомо, є оволодіння здобутками джерелознавства. Прагнучи відтворити картину історичного розвитку філософування на Чернігово-Сіверщині, дослідник, у даному разі й С. Мащенко, зустрічається з багатьма проблемами. Насамперед маємо на увазі, що історик філософії змушений мати справу безпосередньо лише з “уламками”, “уриwkами”, “відбитками” подій, що вже відбулися. Побачити в цьому “уламковий” “слід” події, яка цікавить дослідника, реконструювати на підставі “слідів” образ і зміст явища загалом, пояснити, чому досліджувана проблема вирішувалася саме так, а не інакше – це і є одним з найскладніших завдань історико-філософського дослідження.

Слід зазначити, що С. Мащенко не ігнорує складних процедур джерелознавчого пошуку, розуміючи, що це може суттєво спотворити фактографічні підвалини й результати історико-філософського дослідження. Під час написання нарисів автор звертається в першу чергу до оригіналів текстів мислителів. Проте, віддаючи “данину моді” чи скоріш, щоб зробити виклад зрозумілішим читачеві, використовує їх переклади сучасною українською та російською мовами. Так, при написанні нарису про любомудрів із Чернігова, зокрема, про Л. Барановича, використана збірка перекладів його окремих творів та уривків з них, листів, що вийшла у 2002 році під назвою “Чернігівські Афіни”. У цьому контексті автор цілком правильно стверджує, що, на жаль, таких перекладів творів українських мислителів минулого ще обмаль. Якщо ж говорити на цю тему у ширшому плані, то існує проблема перекладу. Як переконливо показав ІІ Києво-Могилянський історико-філософський семінар “Актуальні проблеми історико-філософського джерелознавства”, що відбувся в Києві 2005 року, в Україні ще немає відповідної перекладацької школи, її потрібно створити. Мається на увазі, що перекладач повинен бути передусім філософом і водночас досконало володіти знаннями іноземної мови.

Професіоналізм С. Мащенко засвідчують й використані методологічні типи реконструкції, засоби їх побудови й аналізу. Вчений не просто допускає наявність різних підходів до аналізу історико-філософських процесів, але й по суті наполягає на необхідності плюралістичних підходів. Він виходить із того, що, оскільки сама реальність досліджуваних подій відзначена розмаїттям, остільки мають існувати різні підходи до її реконструкції. Тому під час дослідження використовує, наприклад, реалістичну методологію, в основі якої, за І. Франком, лежить прагнення зрозуміти, а не судити явища. Методологічними засадами історико-філософського аналізу також стали принципи діалогу світоглядів різних епох і народів, етноцентризму, системно-структурний підхід до вивчення духовного доробку певного філософа.

Щоб показати певну філіацію ідей, тобто як одні ідеї стали підґрунтям для появи

інших, С. Машенко вказує на особливості концепції того чи іншого мислителя, які вирізняються з головного річища філософської проблематики. Автор намагається враховувати регіональні особливості Чернігівського науково-філософського кола, навіть соціокультурну специфіку філософської школи Чернігово-Сіверщини. Але він не схильний до “хутірного патріотизму” і не прагне перебільшити роль мислителів Чернігово-Сіверської землі в загальнонаціональному філософському доробку. Вчений усвідомлює, що, по-перше, йдеться лише про окремих період – XVII-XVIII ст., коли відбувалося формування української класичної філософії. По-друге, ця філософія прийшла на Чернігівщину з колиски професійної української думки – Києво-Могилянської академії, і несли цю думку випускники та професори названого закладу. Тому, на думку С. Машенка, вивчення філософської діяльності на Чернігово-Сіверщині є водночас визначенням особливостей впливу Києво-Могилянської академії на культуротворчість регіонів України.

Ясна річ, що автору не вдалося досягти абсолютної автентичності змісту та способу мислення філософів Сіверського краю. Досягти цього за будь-яких умов неможливо. Більш того, це навіть добре, тому що тоді не можна було б здійснити переосмислення творчої спадщини того чи іншого філософа. Варто зауважити при цьому, що С. Машенко намагається, щоправда, не завжди йому це вдається, показати зв'язок творчого доробку мислителя із соціально-історичним середовищем, його зумовленість певним соціальним контекстом.

Ще один методологічний підхід автора рецензованої праці робить наголос на тому, що в історико-філософському дослідженні потрібно показати, наскільки самобутньою є творчість того чи іншого філософа. У цьому плані закономірним є питання: якби І. Максимович чи О. Довженко жили у наші часи, то вони, можливо, присутньо написали б майже те саме, що й свого часу?

Наступний підхід С. Машенка до історико-філософського матеріалу, що заслуговує на увагу, – це використання біографічних даних про мислителя. З точки зору автора збірника, колізії життя філософа дозволяють краще зрозуміти людину як особистість, формування її соціально-психологічного характеру. Таким чином С. Машенко спирається на герменевтичний спосіб пізнання, що дає можливість досліднику зрозуміти текст, тільки знаючи особистість його автора, відаючи, як автор рухався разом із дійсністю у “герменевтичному колі”. Мається на увазі в контексті розкриття гносеологічної традиції як регулятивного чинника інтерсуб'єктивного досвіду (Г.-Г. Гадамер).

Можна й далі називати інші методи, що їх застосовує автор, та, мабуть, у цьому вже немає особливої потреби. Підсумовуючи, підкреслимо інше: С. Машенко, звертаючись до першоджерел, не прагне підтвердити власні думки чи встановити для всіх єдину істину. Вчений розуміє, що немає єдиного істинного наукового методу пізнання, тому використовує множину методів, тим самим, з одного боку, засвідчуючи свою приналежність до киево-чернігівської наукової школи, неперервність і тяглість мисленнєвих традицій Чернігово-Сіверщини. З другого, демонструючи не просто обізнаність у сучасних методах філософування, а й творче їх застосування.

Книга С. Машенка “Любов до мудрості”, – безумовно, корисна і варта уваги як науковців і педагогів, так і студентів Чернігівщини й України загалом. Але матеріали збірника, як цілком слушно зазначає його автор, – “це лише часточка досліджень, які покликані розкрити багаті філософські та релігійні традиції, притаманні Чернігово-Сіверському краю” (с. 5). Тому дослідження історії філософії того чи іншого краю корисна й потрібна справа, адже історія регіону – це духовна спадщина всього українського народу й до цієї спадщини слід ставитися обережно і з повагою. Тільки той народ має майбутнє, який цінує своє минуле. Тож оцінити минуле, побачити перспективи майбутнього держави, нації, краю можливо лише через глибокі історико-філософські дослідження.

Рецензований збірник є актуальною історико-філософською студією, що дає можливість побачити: без високої духовності громадян неможливо закласти національні основи Української держави, яка б дбала про забезпечення умов для гідного життя не всіх, а кожного, що є категоричним імперативом сучасної України. Водночас автору вдалося показати, що наші розумні пращури сенс життя вбачали не в безтямному накопиченні матеріального багатства будь-якими способами, у тому числі й злочинними, а у творенні добра, в подоланні конкретного зла, в духовному піднесенні “серця”. У цьому сенсі праця філософа С. Машенка спонукає до роздумів, дискусії, що є, безперечно, її перевагою.

ПОРТРЕТ МИТЦЯ НА ТЛІ “ЧЕРВОНОГО” СТОЛІТТЯ

Рецензія на монографію: “Марочко В.І. Зачарований Десною:
Історичний портрет Олександра Довженка. –
К.: Вид. дім “Києво-Могилянська академія”, 2006. – 285 с.: іл.”

Олександр Довженко виступає в українському літературознавстві, культурології, мистецтвознавстві однією із найпопулярніших постатей. Здається, так було завжди – і за доби найлютішого сталінського терору, і упродовж нетривалої хрущовської відлиги, й у часи вдосконалення “розвинутого” соціалізму, і сьогодні – в незалежній Україні. Як наслідок, витворився колосальний масив наукових досліджень та публіцистичних творів, який охопив позірно всі сторони життя і аспекти творчого спадку великого митця.

Отож необхідно віддати належне професійному історику, який вирішив проаналізувати уже відомий і віднайдений ним особисто біографічний та дотичний до діяльності О.Довженка матеріал, з точки зору свого фаху, тобто в історичному контексті. Автор відкидає “вигадки любителів сенсацій”, натомість знаходить найвірогідніші пояснення “білим плямам” у біографії кіномитця. Ключем, за допомогою якого дослідник намагається відчинити двері до таємниць, виступають або джерела, включно з документами особового походження, або аналіз історичних реалій глибоко опрацьованої ним історії України 20-30-х рр. ХХ ст. Знаний дослідник голодомору 1932 – 1933 рр., очевидно, не випадково звернувся до постаті творця “Землі”, “Арсеналу”, “Щорса”, знаменитої “Зачарованої Десни”, “України в огні” і “Щоденника”. Останні, як відомо, потужно впливали не на одне покоління української інтелігенції, поставивши наші уявлення про Україну доби Другої світової війни з голови на ноги, у нормальну позицію. Поза художніми образами, породженими генієм, його палким і проникливим словом, важко відтворити науково достовірну картину суворої доби.

Особливістю книжки з поетичною і глибоко символічною назвою, на нашу думку, є строга й послідовна відповідність джерельній базі. Як відомо, історик у своєму ремеслі скутий жорсткою необхідністю документально підтверджувати свої сентенції, а тим паче гіпотези. Автор монографії усвідомлював, що поставлена дослідницька мета – відтворити портрет постаті такого масштабу, вмонтований в історичне тло, не маючи доступу до його архіву, - справа вельми ризикована. Проте він, вірогідно, сподівався, що корпус доступних документів у поєднанні з літературним доробком та кінотворами може подолати добре відому несприятливу обставину, що перекрила довженкознавцям шлях до його архіву.

Уже на початку вступу Автор визначає тональність своєї книги: “Життя і творчість Олександра Довженка жертвовні і героїчні. Він дарував смертним тепло і надію, просочуючись крізь пітьму соціального зла, політичного цинізму, байдужості номенклатури, заздощів і відвертої ненависті улесливих “худруків” від мистецтва” [С. 17]. Жертвовність, героїзм – такі засади бачення істориком життєвого призначення його героя. Але уже з перших рядків, і щойно наведена цитата це підтверджує, впадає в очі ще одна особливість тексту: поєднання науковості змісту із публіцистичним характером викладу. Можливо, у ревнителів чистоти жанру вона й викличе заперечення, але нам імпонує. Той невичерпний заряд поетичної наснаги, що міститься у творчості О.Довженка, створює таке потужне поле довкола його постаті, що кожний, хто підійде достатньо близько, неминуче зазнає впливу. З іншого боку, великий майстер слова і художнього образу заслуговує, щоб про нього не писали “канцеляритом”, до того ж обраний Автором стиль робить книжку значно доступнішою для читача, котрий не має спеціальної підготовки, хоча й фахівець одержить насолоду від прекрасної, емоційно насиченої мови.

* Тут і надалі посилання на дану працю.

У двадцяти шести невеликих за обсягом розділах дослідник докладно аналізує всі перипетії нелегкого життєвого шляху свого героя. При цьому він намагається привернути увагу до тих аспектів біографії, які рідко потрапляли в поле зору дослідників із табору соцреалізму, котрі назагал цікавилися соціальним походженням, майновим цензом, партійною приналежністю тощо. Так, у розділі з промовистою назвою: “Сьома дитина козацького роду” В.Марочко торкається питання про недоречність маніпулювання “цифрами старого і нового стилю” у застосуванні до біографічних даних, бо “сосницький хлопчик Сашко народився серпневого, а не вересневого дня”, а водночас вказує на символіку числа сім: “Він народився сьомою дитиною, що є символічно, адже в церковних книгах ця цифра – свята і таємнича” [С. 36]. Незважаючи на те, що історія батьківської родини Довженка вже досить відома, стислі, але інформаційно насичені, емоційно забарвлені портрети його батьків викликають цікавість і людське співчуття. Автор слушно зауважує, що цю українську родину підкосила трагедія: із чотирнадцяти дітей одинадцять померли, “не досягнувши життєвого розквіту”. Можливо, феномен О.Довженка і пояснюється тим, що він прагнув заповнити своїми образами, словами, картинками, думками ту лакуну, яка витворилася у світі від такої несправедливості долі.

Слідкуючи за розвитком сюжету, як його подає В.Марочко, ловиш себе на думці, що про його Довженка не можна сказати – типовий життєвий шлях, вибір пересічної людини тощо, хоча, на перший погляд, все, що відбувалося із юнаком, вкладається в поняття доби. Варто задуматися над тим, скільки “переламів”, за вдалим висловом І.Дзюби, пережили люди, народжені у 90-х рр. XIX ст., тільки замолodu: самодержавна Росія, її крах, УНР доби Центральної Ради, гетьманат, УНР доби Директорії, встановлення радянської влади. В.Марочко показує О.Довженка не героєм, котрий воював на боці української влади, а радше розгубленою людиною, яка зазнала чимало поневірь: його упродовж короткого часу двічі ледве не розстріляли – перший раз чекісти, а вдруге – поляки [С. 51].

Проте для О.Довженка завжди багато важило право вибору. По закінченні громадянської війни він став “совслужачим”, але у липні 1922 р. відмовився від дипломатичної кар’єри заради того, щоб обрати шлях “вільного художника” і навчатися малювання у приватній школі професора Єккеля. Відтак дипломатична служба у поєднанні з навчанням у Берліні принесла несподівані результати: “В Україну Довженко повернувся художником, одруженим, із пакунками диппошти, безпартійним”. З серпня 1923 до червня 1926 р. він працював професійним художником-ілюстратором, спеціалізуючись головню в жанрі політичної карикатури [С. 64, 65]. Автор, ретельно проаналізувавши політичну спрямованість критичних стріл молодого митця, чесно визнав, що “якісний стрибок ілюстратора Сашка від політичної публіцистики до всесвітньо знаного майстра “Звенигори” – загадка феномена самого Довженка” [С. 70]. Це важливе, як на нас, зауваження, можна витлумачити й так, що засобами, які є в розпорядженні історика, виявити момент метаморфози – перетворення гусениці в метелика – важко, проте цей набір у вправних руках допоможе побачити, як у картинах Довженка відображалися реалії доби. Відчувається, що Автор при цьому найбільший пістет виявив до “Звенигори”: “Одних вона приваблювала соціальними фарбами, інших – філософською композицією сюжетів, – зазначає він, – а небайдужих до всього українського – яскравим вираженням національної самобутності народу” [С. 78 – 79]. Багатомірність, глибина фільму, на думку В.Марочка, пояснюється відсутністю “соціального замовлення” – тієї гамівної сорочки для бунтарських, сповнених химерними ідеями душ, яка тяжко позначилася і на долі Довженка.

У книжці на основі документів розвінчується уявлення про тріумфальне сходження митця шаблями слави від фільму до фільму під ласкавою увагою вождя. Друга половина 20-х – 30-і рр. позначилися масованою атакою на українську інтелігенцію з боку правлячої партії, радянських органів, представників панівної російської культури. У розділі “Український сепаратизм” на кінофабриці в Одесі” на основі документів, що зберігаються в Одеському обласному архіві, переконливо відтворено непривабливу картину засилля російських діячів у колективі кінофабрики. Автор зумисне підкреслює, що “конфлікти виникали саме на ґрунті національному та суто мистецькому” [С. 98], бо російськомовні митці не просто байдуже, але відкрито вороже ставилися до політики українізації. Як у наші дні заїжджі російські “зірки” естради вимагають для себе уваги, гідної осіб королівської крові, так і тоді – запрошені з Москви режисери й артисти користувалися

різними преференціями, включно з високими гонорарами, а свої працівники скіли без діла.

Зрештою, така доля могла спіткати й Довженка, але своїм могутнім талантом він, як тараном, пробив мури бюрократичних перешкод, змусив заговорити про себе увесь світ, привернув увагу Сталіна.

Однією з безсумнівних заслуг Автора став його жорсткий, прискіпливий аналіз стосунків вождя і митця. Сталінові, безперечно, імпонувала роль “мецената”, але ще більшу насолоду давало відчуття, що Довженко, як і всі інші генії Радянського Союзу, повністю залежить від його волі, а то й примхи.... А Довженко змушений був мовчки спостерігати, як один за одним зникають у пащеці неситимого молоха його друзі. “Секоти” стежили за кожним його кроком, навіть якщо у В.Марочка викликає певну недовіру факт прощання О.Довженка з покійним Миколою Хвильовим, то сама задушлива атмосфера цькувань, переслідувань, підглядань, доносів і наклепів передана у монографії з переконливістю, від якої стає моторошно. До неї варто додати і пильну, невідступну увагу задрісників різної масті й походження. Від них теж не було порятунку. Змучений режисер написав листа Сталінові. Автор так коментує цей крок: “Від розстрілу режисера могли врятувати М.Шолохов, О.Фадєєв, які інколи зверталися з подібними проханнями до кремлівського вампіра, якому подобалося слухати їхні уклінні прохання, іноді навіть виконував їх, забираючи частку душі кожного з прохачів. Уточений з усіх боків, балансуючи на межі арешту і самогубства, Довженко “здався” в полон тиранові” [С. 159]. Фільми “Аероград”, “Щорс” – історик трактує як “повернення боргу вождю” за збережене “фізичне життя”. Звичайно, це так, але майстерність геніального режисера давала йому змогу навіть у межах “соціального замовлення” ставити прекрасні фільми, причому їхній гатунок визначається не тільки художньою досконалістю, але й виразно національним духом. Напередодні війни він користувався загальним визнанням, довірою вождів – кремлівського – Сталіна і нижчого рангу – М.Хрушова, і навіть співробітники НКВД, пильнуючи за словами і вчинками митця, змушені були констатувати, що “Довженко – особистість яскрава, яка говорить все, про що думає, і “не здатна на які-небудь таємні дії” [С. 193].

Цей виразно позитивний, успішний, хоча й непевний з огляду на залежність від прихильності вождя, статус розлетівся вщент після нападу нацистської Німеччини на Радянський Союз. Автор твердить і переконливо аргументує вибір свого героя за нових, екстраординарних умов: “Війна пробудила в Довженкові характерний для кожної людини інстинкт самозбереження, але не власного, насамперед національної ідентичності українців, їхньої культури” [С. 196]. Кінематограф відступає на другий план, натомість постає Довженко – трибун, публіцист і письменник. Українською візитівкою у тій страшній війні може слугувати його знаменитий сценарій “Україна в огні” і не менш знаменитий “Щоденник”. Здається, більше ніде “гірка правда війни” не була виявлена з такою нещадною прямоотою, а захист простих людей – українців, що найбільше потерпали від її законірностей і випадковостей, ніде не прозвучав так щиро і людяно. Оце “зачарування” Десною – великою українською рікою, яка для Довженка стала символом цілої України, вступило в конфлікт з радянським офіційним патріотизмом і перемогло.

Війна явила українця, який повстав із крові мільйонів “чорних свиток”, страждань батьків, руїн Хрещатика як невмирущий Фенікс. Цього Система вибачити Довженку не могла. Справа не тільки у інвективах проти високих чиновників чи в тому, що Довженко “пожалів” півки для вождя – загальний тон і “Щоденника”, і кіносценарію, й невеликих публіцистично заострених новел – неминуче приводить читача до висновку, який тільки не так давно обгрунтували історики (ті з них, котрі посміли подивитися правді в обличчя): війна проти німецького фашизму була бездарно програна радянським керівництвом на чолі з “полководцем всіх часів і народів”, а виправляли ситуацію, великою “кров’ю” рятуючи свою Батьківщину від загарбників, громадяни й патріоти, а не лакузи вождів.

Ця правда, яка відкрилася Довженкові і якої він не хотів приховувати, зробила його особистим ворогом Сталіна і привела до зразкового, сзуйськи продуманого судилища у кремлівських стінах. Зустріч з розгніваним вождем тривала більше години, але здалася Довженкові “вічністю”. Своє сприйняття її він довірив сторінкам щоденника. Мабуть, немає в Україні освіченої людини, яка б не читала сповнених гіркоти рядків: можна тільки уявити собі, який тягар був на душі у людини. Сталін, безумовно, непогано

вивчив психологію своєї жертви. Покарання, яке він обрав, вражає своїм цинізмом: дозволено жити в Москві, працювати на студії “Мосфільм”, а перебування в Україні заборонено. Проте відірвати Довженка від України нікому не під силу: від відчаю його врятували не скільки робота над кінопроектом “Мічурін”, стільки згадка апро теплі води рідної ріки, які переносили його в дитинство, робота над “Повістю полум’яних літ”, “Поемою про море”. Історик чимало місця приділив аналізу останнього твору, виявивши ще одну грань таланту митця – глибокого інтересу до проблем екології, які тісно перепліталася у його світобаченні з соціальними та національними питаннями. На думку дослідника, Довженко прагнув: “відкрити очі можновладцям і суспільству на жахливі наслідки діяльності “соціальних селекціонерів”, які задля тимчасового успіху і переможних фанфар, орденів і власного добробуту вдалися до необачного “перетворення природи” [С. 252 – 253]. На жаль, і сьогодні “орденоносці” байдужі до тих питань, які до останнього подиху хвилювали великого сина України.

Здається, Ромен Ролан колись зауважив: “Не все сучасне – геніальне, але все геніальне – сучасне”. Понад півстолітній рубіж, що віддаляє нас від передчасної смерті О.Довженка, підтвердив його “вічність” у сенсі актуальності й конечної необхідності для нинішніх поколінь. У контексті ж рецензованого дослідження буде справедливим виокремити останній його розділ “Довженко – історик своєї епохи”. Узагальнюючи зміст своєї праці, В.Марочко закликає подивитися на життєвий і творчий шлях свого героя – з позиції аналізу його внеску в історичну науку. Звичайно, тут йдеться не про буквальну відповідність: дослідник слушно зазначає, що прагнення стати професійним істориком у Довженка не було, а художні фільми – не документальні. Але О.Довженко любив свій народ і відзначив на сторінках щоденника, у кадрах, художній прозі такі його риси і моменти буття, що їх можна трактувати як цілісне історичне бачення доби. Все, що він створив, узгоджується з оцінками сучасних вчених, включно із загальною кількістю жертв голодомору. Особливо виділяється у книжці роль О.Довженка як історика війни. Історичні візії проникливої, оригінальної творчої особистості не відрізняються оптимізмом, а подекуди вражають трагізмом.

Загальний підсумок дослідження вселяє, однак, певну надію: “Епоха Сталіна покалічила душу кіномитця, але не зламала його волі. Вагання – писати “Пісню про Сталіна” чи “Зачаровану Десну”, які терзали його на час “відступництва”, в 1943 р., схилили до улюбленого твору, до теми Десни – душі й чистоти українського народу” [С. 274].

Звичайно, О.Довженко ще не раз буде привертати до себе погляди дослідників. У межах однієї монографії навряд чи можна вичерпати всі теми, дотичні до життя і творчості генія. Але задум Автора, як на нашу думку, увінчався успіхом. Він показав митця людиною, розіпнутою на жорстких конструкціях зловісного породження “червоного”, згідно з оцінкою М.Поповича, століття – радянської державної машини, яка пізнала злети і падіння, зазнала цькування, пройшла випробування славою, але не зламалася і не зрадила найдорожчого – свого українства, назажди залишилася “зачарованою Десною”.

Людмила Студьонова

ПРО ЗЕМЦЯ, НАУКОВЦЯ І НЕ ТІЛЬКИ

(Половець В. М. Уманець Федір Михайлович (1841 - 1917 рр.). -

Чернігів: Просвіта, 2006. - 146 с.)

Багата земля Чернігівська достойними іменами. Так само, як історичними подіями, котрі більшість цих імен викреслили з нашої пам’яті. Серед них - видний земський діяч Федір Михайлович Уманець. Походив із старовинного козацького роду з Глухівщини. У 1887 - 95 рр. працював у Глухівській повітовій земській управі, з 1895 р. - у Чернігівській губернській управі, залучивши до праці у земстві талановитих письменників Бориса

Грінченка, Михайла Коцюбинського, Миколу Вороного, Володимира Самійленка. Ф. М. Уманець був активним членом Чернігівської вченої архівної комісії. У 1901 році обирався делегатом Всеросійського з'їзду земств. На сторінках видатних звітів чергових земських зборів, центральних та регіональних періодичних видань можна було прочитати виступи, статті, наукові студії Федора Михайловича. До того ж він був автором низки книжок історичного змісту, які привабили видавців у Санкт-Петербурзі та Києві, а згодом і рецензентів.

Проте цілісної картини про життєвий і науковий шлях Ф. М. Уманця ніхто із зацікавлених осіб не створив як до 1917 р., так у наступні десятиріччя. Хоча на публікації земської тематики та історичного змісту, які належали Федору Михайловичу, посилались дослідники різних поколінь, бо він стоїть в одному ряду із значними істориками України і Чернігівщини.

Ось чому монографія В. М. Половця «Уманець Федір Михайлович (1841 - 1917 рр.)» привернула увагу як професійних істориків, так і країзнавців. * Значимість цієї наукової праці полягає у тому, що дослідник вперше ввів у науковий обіг значний масив документів Державного архіву Чернігівської області, меморіальної бібліотеки - музею М. М. Коцюбинського в Чернігові, Інституту рукопису НБУ, Центрального державного історичного архіву у м. Києві, матеріали наукових конференцій, публікації в чернігівських губернських періодичних виданнях, що стосуються обраної дослідником особи.

Висвітлюючи земську діяльність Ф. М. Уманця, В. М. Половець аналізує його внесок у вирішення питання про оподаткування земель межовими зборами. Автор монографії дослідив вплив Федора Михайловича на підтримку губернським земським зібранням шовківництва на Чернігівщині. Перед читачем постає яскрава картина того, як Ф. М. Уманець сприяв розвитку епідеміології, народної освіти, передачі земству і відповідальному облаштуванню музею старожитностей В. В. Тарновського, організації сільських бібліотек, меліорації земель, кустарній промисловості, кооперативним об'єднанням, Чернігівській «Громаді».

Як науковець Ф. М. Уманець заявив про себе магістерською дисертацією «Надел общины и дворовые люди», підготовленою по завершенні юридичного факультету Московського університету. Нею зацікавився журнал «Отечественные записки» і опублікував її у січневому випуску за 1862 рік. В. М. Половець не лише констатує цей значний факт у житті Федора Михайловича, а по суті, вперше дає зацікавленому читачеві уявлення про дану магістерську дисертацію молодого дослідника. Завершуючи аналіз, автор монографії робить висновок, що в цій науковій студії, написаній Уманцем під час підготовки і проведення реформи 1861 року, порушувалась одна із нагальних проблем соціально-економічного розвитку периферійного селянства. Тим дисертація цікава для сучасних істориків.

У центрі уваги В. М. Половця інші наукові розробки Ф. М. Уманця. До них належить ряд праць з історії України і Польщі, серед яких: «Вырождение Польши. Два года после Ягеллонов» (1872), «Князь Константин-Василий Осторожский» (1901). Відомими були його публіцистична робота «Общественное воспитание в России» (1861), історичні праці «Из моих наблюдений по крестьянскому делу» (СПБ., 1881), в якій йдеться про «дрібну земську одиницю» та про «упорядкування общинного землеволодіння», «Колонизация сводных земель России» (СПБ., 1884). Особливе значення має праця «Гетман Мазепа» (1897), написана на основі архівного матеріалу і збірок П. Дорошенка і Маркевичів. Це перше видання, де в історичній літературі дано позитивну характеристику І. Мазепі як державному діячеві і як особистості.

Для дослідників минувшини Чернігівщини важливою є монографія Федора Михайловича «Вопросы нашей внутренней политики», яка видана в трьох окремих книгах. «Из моих наблюдений по крестьянскому делу» - одна з них. Вона складається із 15 нарисів, охарактеризованих В. М. Половцем. Зацікавлений читач знайде не лише інформацію про фарфорові копальні у селі Полошки на Глухівщині, яке віддавна було маєтністю Новгород-Сіверського Троїцького монастиря, а й про полошківське самоуправління селянської общиною з усіма недоліками і проблемами. В. М. Половець

* Доктор історичних наук, професор ЧДПУ В. М. Половець є першим в Україні серйозним дослідником громадської і наукової діяльності Ф. М. Уманця. Стаття історика про цю неординарну особистість побачила світ на сторінках журналу «Сіверян. літопис» (2000. - № 1. - С. 97-122).

звертає увагу чернігівських істориків і краєзнавців на те, що книгу «Из моих наблюдений по крестьянскому делу» з дарчим написом Ф. М. Уманця М. М. Ключобинському йому вдалося відшукати у меморіальній бібліотеці Чернігівського літературно-меморіального музею письменника.

Окремий розділ своєї книги автор монографії Ф. М. Уманця «Гетман Мазепа» (СПб., 1897). Безперспективне заняття переповідати його зміст. Зауважимо лише для зацікавленого читача, що В. М. Половець зробив усе, аби він, зацікавлений читач, знав: Федір Михайлович побудував своє дослідження за проблемно-хронологічним принципом із застосуванням конкретно-історичного методу аналізу суспільних явищ. Тому книга «Герман Мазепа» побудована на унікальних документах, у тому числі літописах, про молодість Івана Мазепи, про його попередників - гетьманів Петра Дорошенка та Івана Самойловича, про те, як за підтримкою князя В. Голіцина Іван Мазепа став гетьманом Лівобережної України і про все, що відбулося потому в житті українських селян, в культурному житті України. А головне - чому і як гетьман Мазепа перейшов на бік шведського короля Карла XII.

Вперше В. М. Половець зібрав докупи рецензії, відгуки, зауваги на наукові праці Ф. М. Уманця та проаналізував їх. Головним чином вони стосуються «Гетьмана Мазепи». Підсумовуючи різномірні точки зору на постать українського державного діяча, які склалися під впливом книги Уманця, В. М. Половець робить такий висновок: «У монографії «Гетьман Мазепа» він уперше на той час розглядає Івана Степановича як діяча державного масштабу, пов'язуючи його ім'я з розвитком української культури та національною самосвідомістю українського народу. Своєю просвітницькою діяльністю Ф. М. Уманець як землець і як науковець увійшов до когорти провідних представників української інтелігенції».

Це, безпечно, так. Проте необхідно сказати, що в сучасній Росії Федір Михайлович вважається вітчизняним істориком. У 1992 році у Москві перевидано історичну монографію Уманця про Олександра I і Сперанського, яка вперше побачила світ у 1910 році.¹ Головна тема цієї наукової праці - позитивні реформи в Росії. Перу Ф. М. Уманця належить також історична монографія, присвячена О. П. Єрмолову (24.05.1772 - 11.04.1861) - генералу від інфантерії, керуючому цивільною частиною в Грузії, Кавказькою губернією.² Федір Михайлович відтворив реальну історичну жорстоку постать російського проконсула, який ввів у листуванні офіційний термін «мошенник» для характеристики горців.

До наукових інтересів Ф. М. Уманця належали діяльність Комітету 6 грудня 1826 року часів Миколи I з вирішення селянського питання, освоєння Далекого Сходу, куди у другій половині XIX ст. переселилися селяни Чернігівської губернії. Саме ці наукові дослідження дали сьогодні привід деяким російським авторам статей на цю тематику називати Ф. М. Уманця імперським публіцистом або українофілом.

Важливо розібратися, чому існує така точка зору. Це можна зробити, ретельно вивчивши документальні матеріали родини Уманців з фондів Сумського обласного краєзнавчого музею, які чомусь не використані автором монографії.

Ще дві зауваги. Назви творів Ф. М. Уманця слід було давати мовою оригіналу, оскільки вони не перекладалися українською мовою. В монографії є підрозділ «Відносно дати смерті Ф. М. Уманця». Він доречний, бо в деяких енциклопедичних виданнях роком смерті Федора Михайловича називається 1908, а не 1917 рік. Але В. М. Половець, назвавши так цей підрозділ, націлив свою увагу на те, як В. Л. Модзалевський розпочав клопотання за збереження історичної колекції Ф. М. Уманця.

Тим не менше, автору монографії вдалося прокласти шлях наступним дослідникам. Книга містить джерелознавчу базу з документів, історичної літератури, ілюстрованого матеріалу. Є надія, що твори Ф. М. Уманця нарешті видаватимуться і в Україні. Його неординарна і до деякої міри суперечлива постать викличе увагу тих істориків, котрі підуть за В. М. Половцем.

Джерела та література:

1 Уманец Ф. М. Александр и Сперанский. - СПб.: Тип. М. Д. Ломковского, 1910. - 171 с. - (Сер. XIX. Государственные деятели. Верховная власть).: Теж. - М., 1992. -

2 Уманец Ф. М. Проконсул Кавказа // Истор. вестн. - 1888. - Т. 33: Теж. - СПб., 1912.

КНИГА, ЯКА СТАЛА ПОДІЄЮ

Василь Лизанчук. Основи радіожурналістики. – К.: Знання, 2006.

Коли мені таланить прочитати гарну книгу, почуваюсь щасливим. Проте трапляється таке не часто. На жаль, у сьогоднішніх крамницях (зокрема на моїй рідній Чернігівщині) можна знайти що завгодно, тільки не справді цікаву і талановиту українську книжку.

Унікальний підручник Василя Лизанчука дав почитати колега, який викладає в столиці і добре розуміється на гарних книжках. Перше, що справило враження, – надзвичайно ошатний вигляд українського підручника. Адже, відверто кажучи, видавці наукової літератури в нашій державі не надто зважають (ще – м'яко кажучи!) на дизайн та інші поліграфічні „дрібниці”, мовляв, головне – зміст. І помиляються, бо не лише людину, а й книжку поки що, в основному, зустрічають і оцінюють саме за її зовнішнім виглядом. Власне, я теж з великою обережністю ставлюся до книжок, надрукованих на неякісному папері, обкладинки яких, до того ж, позбавлені елементарного мистецького смаку.

У цьому сенсі підручник Василя Лизанчука – бездоганний! Навіть просто тримаючи його в руках, відчуваєш неабияку естетичну насолоду. До того ж раніше я ніколи не чув, щоб підручник з української радіожурналістики супроводжувався аудіозаписами на диску. Такі новації, безперечно, сподобаються і студентам, і працівникам ЗМІ з усієї України, котрі захочуть повчитися на кращих зразках вітчизняної журналістики.

Не сумніваюсь, що бажаючих виявиться немало. Я за своє життя не один підручник із журналістики прочитав, та й пропрацював уже 25 років у газетах і на радіо, тобто здивувати чимось мене доволі складно. Проте цього разу, тільки-но розпочавши читати книгу, я вже не міг відкласти її і зайнятися бодай якоюсь іншою справою. Так і читав мало не до ранку, втішений, що нарешті в Україні з'явився підручник із журналістики, який виводить її з тіні „старшого брата”, доводить, що справжня талановита журналістика у нашій державі була завжди, попри тотальні репресії та заборони.

Власне, українська журналістика ніколи не була і не є вторинною – вона самотня, цікава, людяна і національно свідомо (маю на увазі, звісно, не „продукцію” деяких ФМ-станцій, які лише умовно вважаються українськими, а хоча б передачі, представлені в підручнику Василя Лизанчука).

Науковець ґрунтовно дослідив історію вітчизняної журналістики, яка ще донедавна усіляко применшувалася та фальсифікувалася. Недаремно книга присвячена світлій пам'яті працівників підпільної радіостанції Української Повстанської Армії „Вільна Україна”.

„Безперечно, історія України багата на приклади героїзму, самопожертви, високого духу заради волі, незалежності, утвердження мови, культури духовності. Однак переяславський процес не припинився. Росія за будь-яких умов намагається утримати Україну у своїх лабетах, продовжує духовно калічити українців. Нинішнє тотальне російщення органічно переплелось з глобалізацією, яка призводить не лише до американізації, а й африканізації України, нівелює національного життєвого середовища”, – наголошує науковець. І наводить слова „простої українки” Віри Орлик, які так переконливо та широко прозвучали в радіоефірі.

„Я маю бабусь – на Луганщині та Волині, а сама живу в Києві. Тому точно знаю, що немає різниці між нами, українцями, – говорить пані Віра. – Протидії заходу і сходу нема, просто інколи двоє хороших людей не розуміють одне одного. І це не війна, а лише небажання розуміти і поважати точку зору іншої людини. Річ не в мові спілкування, а у ставленні до неї, у повазі й любові до рідної української. Чомусь замість того, щоб об'єднуватися, ми боремося самі із собою. Ми пошкоджуємо частинки власного тіла замість того, щоб його лікувати, і стаємо слабкими; ми руйнуємо себе із середини. Ми не хочемо зрозуміти, що Україна – неподільна, що кожне найменше селище по обидва боки Дніпра створює її самотність. І я щаслива, що живу в Україні, такій бідній і такій багатій...”

Золоті слова – як тут не погодитися?! І чудово, що всі, наведені у книзі приклади інтерв'ю, репортажів, виступів, оглядів, коментарів, нарисів тощо – справді високої якості. Це – окраса нашої журналістики!

Дуже важливо, що Василь Лизанчук аналізує не лише творчість київських та львівських радіожурналістів, а й наводить приклади оригінальних передач, що побачили світ у Донецьку, Дніпропетровську, Тернополі, Івано-Франківську, Полтаві, Запоріжжі, Кіровограді, Чернівцях...

Особливо мене вразив радіофільм „Замовлена правда”, підготовлений журналісткою Людмилою Кузьменко на Донецькому обласному радіо. Авторка настільки глибоко і

всебічно аналізує та спростовує фальсифікації про діяльність юних підпільників із „Молодої гвардії”, що перед таким потужним талантом мимоволі хочеться зняти капелюх.

Справжнім подвижником і видатною людиною є письменник та науковець Анатолій Погрібний, який створив на Національному радіо унікальний цикл передач „Якби ми вчилися так, як треба”. Запам’яталися мені також яскраві, талановиті виступи письменників Ігоря Калинця, Оксани Пахльовської.

Василь Лизанчук наводить багато прикладів із нашої найновішої історії, зокрема помаранчевої революції та подій, що сталися після неї. При цьому науковець не вдається до політичної риторики, а прагне об’єктивно оцінити діяльність Віктора Ющенка, Юлії Тимошенко, Олександра Мороза та інших відомих наших політиків.

„У демократичних країнах світу радіомовлення, як і інші засоби масової інформації, пройнято духом держави, тобто воно державотворче, патріотичне, об’єднує суспільство на кровно-національних засадах. І лише в цих рамках радіомовлення плюралістичне, вільнодумне й незалежне. Кожна держава на законодавчому рівні дбає, щоб енергія слова не спрямовувалася на руйнацію національних державних підпор. Кожний матеріал радіожурналіста, які б ідеї він не сповідував, має бути спрямований не на розмежування, роз’єднання українського суспільства на Схід, Захід, Південь, Північ, а на згуртування, глибоку інтеграцію різних областей в єдиний державний організм з відповідними українськими національними пріоритетами в економіці, політиці, культурі, мові, інформаційному просторі...” – підкреслює Василь Лизанчук і, безперечно, має рацію.

Особливо мені сподобався розділ про оригінальну українську радіодраму, де детально розглядаються всі її різновиди: акустична (звукова) радіоп’єса, радіоп’єса чистого слова, драма ідей, документальна радіодрама, драматична мініатюра. Справді, „оригінальна радіодрама є найскладнішою формою художнього мистецтва, в якій закладено синтез елітарної та масової культури”. На жаль, донедавна цей жанр української журналістики залишався на її манівцях. Надто гостро й несамовито реагувала тодішня влада на правду життя, яку відверто висвітлювали вітчизняні радіодраматурги.

Проте останнім часом в українському радіоефірі з’явилися надзвичайно талановиті радіоп’єси відомих чернігівських письменників та журналістів Іллі Хоменка і Володимира Фоменка. Василь Лизанчук розповідає у книзі про „Повернення”, „Блискавку”, „Мішень”, „Математика”, але їх, звісно ж, значно більше – десятки. Мої земляки взяли за, здавалося б, таку невдячну і складну справу – практично з нуля реанімувати оригінальну українську радіодраму і блискуче впоралися з надважким завданням! Причому це вже не просто приклади вдалих радіоп’єс, а класика сучасної радіожурналістики!

Крім того, Ілля Хоменко дослідив історію розвитку радіодрами у багатьох державах світу і окремою книгою видрукував свою монографію. Тож чудово, що, працюючи над своєю книгою, Василь Лизанчук залучив до співробітництва і чернігівських колег.

Василь Васильович Лизанчук – доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри радіомовлення і телебачення Львівського національного університету імені Івана Франка, академік Академії наук вищої школи України, лауреат Всеукраїнської премії імені Івана Огієнка, заслужений журналіст України. Фахівець із радіожурналістики. Сфера його наукових інтересів: теорія і практика журналістики, відродження, розвиток і утвердження української мови, культури, духовності, національного життєвого середовища, розбудова України.

Він – автор монографій „Навічно кайдани кували: Факти, документи, коментарі про русифікацію в Україні”, „З-під іга ідолів (Роздуми про пережите)”, „Не лукавити словом”, підручника „Радіожурналістика: засади функціонування”, а також сотень наукових і науково-публіцистичних статей.

„Молоде покоління радіожурналістів має всі можливості сприяти утвердженню розумного, побудованого на принципах моралі українського громадянського суспільства, яке повинно прислужитися тому, щоб у кожній клітині державного організму повнокровно, життєдайно пульсувала українська мова, – наголошує Василь Лизанчук. – Це забезпечить всебічний розвиток мов, культур національних меншин, які живуть на гостинній українській землі, міжнародну злагоду, підґрунтям якої має бути обов’язкове визнання України Батьківщиною, а не „країною проживання”. Такий засадничо-принциповий підхід до українського державотворення є одним із гарантів створення національного єдиного інформаційного простору – органічної частини світового інформаційного суспільства”.

Прочитайте цю книгу. Вона – не лише для радіожурналістів, а для кожного вдумливого читача, патріота нашої держави.

м. Чернігів

